

використовується дієслово мати в подібній ситуації. У сучасній українській мові дієслово бути використовується, щоб показати володіння якимось предметом, можливість розпоряджатися ним. У сучасній українській мові дієслово бути використовується, щоб показати володіння якимось предметом, можливість розпоряджатися ним. Тоді як у французькій мові з факту наявності якогось предмета не слід право володіння цим предметом.

Багато дієслів у французькій мові, які належать до розмовної мови, жаргону, виникли у зв'язку з тим, що Франція набагато раніше, ніж Україна, випробувала на собі всі плюси і мінуси "дикого капіталізму". Капіталізм у Франції зародився за часів Великої французької революції в 17 столітті. Українське суспільство зіткнулося з реаліями "дикого капіталізму" набагато пізніше. У зв'язку з цим українська мова не розвинула ці межі поняття володіння.

Таким чином, дієслова володіння є одними з найбільш часто змінюється, тому що поняття володіння пов'язане з реальним життям, соціальним строем, культурою народу, його господарським укладом. З їх допомогою можна краще зрозуміти особливості французького і українського менталітетів.

Література:

1. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія: Навч. посіб. К.: Вища школа. 2008. 328 с.
2. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 191 с.
3. Словник синонімів. URL: https://ukrainskamova.com/publ/slovník_sinonimiv/21

Арабські запозичення в українській мові

Любане Сундус (Марокко)

науковий керівник – доц. О.М. Вержанська

ХНУ імені В.Н. Каразіна, м. Харків

У кожній мові, у тому числі і в українській, є запозичені слова. Вхідження слів в інші мови є закономірним процесом. Український народ з давніх часів вступав у культурні, військові, торговельні,

політичні зв'язки з іншими державами, що не могло не спричинити появу мовних запозичень. Під час вживання більша частина їх зазнала впливу чужої мови. Поступово запозичені слова входили до групи загальноживаних слів і вже не сприймалися як іншомовні. У різні епохи до української мови потрапляли слова з інших мов. Залежно від того, з якої мови прийшли ті чи інші слова, дослідники виділяють два типи запозичень: 1) запозичення родинні (із слов'янської сім'ї мов) і 2) запозичення іншомовні (з мов іншої мовної системи). До першого типу належать запозичення зі спорідненої старослов'янської мови. До іншого – запозичення з грецької, латинської, тюркських, скандинавських і західноєвропейських мов. Наше завдання сьогодні – простежити запозичення з арабської мови в українській.

Ми часто зустрічаємо докази того, що мусульмани займали провідні місця в науці й культурі в часи Середньовіччя. Сліди досягнень мусульман ми бачимо на Заході в елементах, починаючи з одягу, кухні, культури поведінки й закінчуючи такими галузями, як астрономія, географія, медицина, математика, хімія, мореплавство, архітектура.

Арабізм – це різновид запозичення: слово, запозичене з арабської мови або утворене за її зразком. Найбільше арабізмів трапляється у перській і тюркських мовах. Чимало їх у мовах гінді, урду, суахілі. Мовознавці відзначають, що сьогодні в англійській, французькій, німецькій та інших мовах використовуються тисячі слів, пов'язаних корінням саме з арабською мовою. Наприклад, 10% слів в іспанській мові перейшли з арабської мови. На думку дослідників, арабізми поряд з англіцизмами, галіцизмами й германізмами займають значне місце в українській мові. Щодо кількості арабізмів в російській мові є деякі розбіжності. Загалом кількість запозичених з арабської мови слів в українській мові перевищує 450. Більшість арабізмів увійшло до української мови за допомогою тюркських мов. Арабізми розподіляються на прямі (*шаріат, імам, хадіс, мечеть, фетва, зеніт, надір, джин*) і опосередковані (*сироп, гарем, софа,*

жираф, жасмин, магазин, мусон, еліксир, сафарі, кава), що увійшли в українську мову через англійську, німецьку, французьку та інші мови [2].

Основною причиною сьогоденного поширення подібних слів у західних мовах є Андалузька держава (Кордовський халіфат), створений арабськими переселенцями на території сучасної Іспанії (проіснував близько 700 років). Велика кількість слів арабського походження в українській мові, у свою чергу, пов'язана з монголо-татарською навалою. Монголи додали до української мови безліч слів і висловів тюркського походження. Крім того, частина арабських слів з нашої перекочувала в західні мови. Один з основних термінів математики – слово «алгоритм» – є латинізованим варіантом імені ісламського вченого аль-Хорезмі. Поряд із цим, слово «аль-джабр» з назви твору Хорезмі «*Аль-Джабр вал-мугабяля*» увійшло в західні мови як «алгебра». Слово «алкоголь» походить з арабського вислову «аль-кюхюль». Число 0 арабською мовою – «Сифре», на Заході звучить як «зеро» (*zero*). Слова «цифра» і «шифр» в українській мові таким чином виявляються однокореневими.

Слід зазначити, що цифри сучасної десяткової системи числення іменуються «арабськими цифрами» в науковій літературі. Араби запозичили в індійців і передали їх західному світові. У той час Захід користувався римською системою обчислення, що було вкрай незручно для звітів і викликало занепокоєння. Слова «адмірал», «арсенал», «магазин», «азимут», «альманах» мають арабське коріння. Слово «адмірал» походить з арабської «амируль-бахр» (у військовому значенні «морський володар»), «арсенал» – «дарус-сенаі» (місце виробництва), «магазин» – з арабського слова «мехзен» (казна) або ж «ма хезене» (місце зберігання), «азимут» – «ас-самт» (напрямок, співвідношення). Слово «альманах» з'явилося від арабського слова «аль-манах», що означає «клімат». У Середні віки час сходу й заходу сонця та місяця в астрономічних щоденниках називалися саме так. Походження одного з найважливіших

термінів економіки – слова «*тариф*» – також пов'язують з арабською мовою. Це слово з'явилося від кореня арабського слова «*теріф*». Мусульманське місто Тариф, розташоване поблизу Гібралтарської протоки, стягувало з кораблів, що проходили через протоку, мито. Традиція складання митних документів пізніше поширилася й на інші населені пункти, а термін «*тариф*» став часто використовуватися. Українське слово «*карта*» походить з арабського «*херите*», «*скриня*» – «*сендуг*», *шафран* – «*заферан*», «*газель*» (*джейран*) – «*хеца*», «*канон*» (загальноприйнята установка, норматив, а також музичний інструмент) – з арабської «*ганун*», «*шаровари*» – «*шальвар*». Назви таких видів кораблів, як баржа, галера є внеском мусульман, які досягли успіхів у мореплавстві («*альбариджа*» – військовий корабель). Арабське слово «*фетеля*» означає дієслово «крутити». Слово «*джеріда*» арабською мовою означає оголену пальмову гілку. У минулому як еталон відстані використовували саме подібні палиці. Пізніше з кореня цього слова утворилося слово «*yard*», що позначає одиницю виміру англійською мовою, а в українську мову перейшло у формі слова «*жердина*» (довга палиця). Корінь слова «*калібр*» також має арабське походження. Відомо, що *калібр* позначає діаметр стовбура вогнепальної зброї; з арабської мови це позначення підготовки металевих форм рушничних стовбурів.

Зазначимо, що більшість астрономічних термінів прийшло в латину з арабської мови. Наприклад, відома зірка «*Альдебаран*» (аль-Деберан), «*Альтаір*» (аль-Таір), «*Бетельгейзе*» (бетулен-джовзе) та інші. Усі арабізми науковці розподілили на велику кількість тематичних «гнізд»:

- 1) рослинний і тваринний світ: *артишок, баклажан, газель, кава, лимон, цукор, хна, шафран, естрагон*;
- 2) географічні об'єкти і природно-кліматичні явища: *аварія, азимут, мусон, сироко*;
- 3) соціальний стан та/або статус: *адмірал, візир, султан, халіф, шейх, шериф, шифр, емір*;

- 4) найменування одягу та матеріалів, з яких його виготовлено: *амулет, атлас, бахрома, бісер, кумач, макраме, мішура, паранджа, саван, фата, халат, шуба*;
- 5) наукова термінологія: *азимут, алгебра, алгоритм, алкалоїди, алкоголь, алмаз, алхімія, амбра, бальзам, камфора, цукор, тальк, цифра, шифр*;
- 6) релігійна лексика: *Аллах, джін, імам, іслам, Коран, мечеть, мінарет, мулла, муфтій, хадж, шайтан, шаріат*;
- 7) їжа і напої: *алкоголь, баклажан, лимон, рахат-лукум, цукор, сироп, халва, шафран, щербет, еліксир*;
- 8) найменування, пов'язані з діяльністю людини: *мусульманин, факір*;
- 9) найменування політичної та економічної галузей: *меджліс, халіфат*;
- 10) дорогоцінне каміння: *алмаз, лазурит, яшма*;
- 11) спорудження та їхні частини: *альков, арсенал, гарем, духан, магазин, медресе*;
- 12) література й мова: *альманах, шифр*;
- 13) військова тематика: *джихад, газават, кинджал*;
- 14) емоції та джерело їх появи: *азарт, гашиш, кайф*;
- 15) міра ваги та грошові одиниці: *тара, цехин*;
- 16) музичні інструменти: *лютня, тамбурин*;
- 17) якості людини: *ханжа*.

Як бачимо, більшість слів арабського походження належить до релігійної лексики. Велика частина представлених лексем багатозначна. Наприклад, *тамбурин* – це 1) великий циліндричний двосторонній барабан; 2) французький старовинний народний танець; *шафран* – 1) рід рослин сімейства півникових; 2) сорт яблук; 3) східні прянощі.

Лексеми арабського походження в українській мові часто мають переносні значення. Так, слово *аромат* має додаткове значення «невловимий відбиток, ознака чого-небудь», *арсенал* – «велика кількість, запас чого-небудь: арсенал знань»; *бальзам* – засіб розради, полегшення; *газель* – струнка, граційна

дівчина (зазвичай у віршах про Схід); *mat* – поразка, загибель, безвихідне становище; *Мекка* – зразок чого-небудь, що викликає великий інтерес.

Отже, арабізми з'явилися внаслідок поширення ісламу, мовних і соціокультурних контактів арабів із народами Середньої Азії, Близького Сходу, Північної Африки, Іспанії, завойованими ними в Середньовіччі. З Іспанії через народну та наукову латину значна кількість арабізмів потрапила до романських мов, а звідти через посередництво французької та німецької мов – у слов'янські, зокрема в українську мову. Арабізми проникали в українську мову також через тюркські мови, насамперед караїмську та мову кримчаків. Таким чином, дослідження різних років демонструють перспективність подальшого вивчення арабських запозичень в українській мові як з погляду їх формального, тобто фонетичного та граматичного освоєння, так і з погляду входження в лексичну систему української мови, тенденцій і закономірностей, характерних для цього процесу.

Література:

1. Арабізми. *Мала філологічна енциклопедія* / укладачі: Олександр Скопненко, Тетяна Цимбалюк. Київ : Довіра, 2007. 478 с.
2. Федина В. Арабські лексичні запозичення в українській мові. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2002. № 453. С. 179–182.

Особливості порядку слів в англійській, французькій та українській мовах

Гурбанов Сулейман (Азербайджан)

Науковий керівник – доц. Н.О. Опришко

ХНАДУ, м. Харків

У лінгвістиці типологія порядку слів – це наука про порядок синтаксичних складових мови та того, як різні мови можуть використовувати різні порядки. Цікавими є також кореляції між порядком слів, характерним для різних синтаксичних конструкцій. Первинні типи порядку слів, які становлять інтерес,